

Шуфрич І.М.
магістр I курсу, спеціальності 053 «Психологія»,
Мукачівський державний університет
Костю С.Й.
кандидат психологічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

КОНЦЕПТУАЛЬНО-ЕМПІРИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ФЕНОМЕНУ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЖИТТЄВОГО ПРОСТОРУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті розглянуто феномен особистісного життєвого простору як одного з компонентів багатогранної структури життєвого простору студентської молоді у вигляді внутрішнього інтегрованого образу суб'єктного характеру, який забезпечує адекватний рівень соціально-психологічної адаптації та становлення соціальної зрілості, самоствердження і самоактуалізації сучасного студента. Достовірні дані проведеного емпіричного дослідження підтверджують концепт розуміння особистісного простору як форми внутрішньої узгодженості студента з обставинами життя, що супроводжується особливостями конфігурації виявів адаптаційних, мотиваційних та особистісно-поведінкових компонентів.

Ключові слова: особистісний простір, психологічний простір, життєвий простір, соціально-психологічна адаптація, соціальна зрілість.

Психологічний простір, що складається всередині соціального, є своєрідним особистісним еквівалентом суспільних відносин. На підтвердження представленого положення можемо навести концептуальні позиції О. Леонтьєва, С. Максименка, С. Рубінштейна, С. Смірнова, в яких зазначається, що сприймання будь-якого об'єкта або ситуації, конкретної особи чи абстрактної ідеї визначається цілісним образом світу, а цей світ зумовлений усім досвідом життя людини у світі, її суспільною практикою [1; 2].

Стан дослідження означеної проблеми, особливо в межах вікових діапазонів розвитку (О. Бодальов, А. Большакова, Н. Мозгова, О. Калмикова, О. Сергеєнкова, І. Шаповал, Ю. Швалб, Т. Щербан та ін.), показує, що існуючі теоретичні конструкти є лише її схематичним окресленням, завдяки якому у подальших доробках вдасться визначити цілісну панораму становлення особистісного простору людини.

Логіка побудови емпіричної програми вивчення психологічних особливостей формування особистісного простору стосується дослідження особливостей його психосемантичної репрезентації в індивідуальній свідомості та комплексу адаптаційних, мотиваційних та особистісноповедінкових властивостей студента.

В результаті опрацювання емпіричних даних за методикою С. Нартової-Бочавер «Суверенність психологічного простору» нами було визначено три основні групи респондентів з різними показниками суверенності психологічного простору: 1 група (високий показник суверенності психологічного простору) – 36 осіб (35 %); 2 група (середній показник) – 43 особи (42 %); 3 група (низький показник) – 23 особи (23 %).

Отримані результати щодо прояву суверенності психологічного простору стосувалися вивчення показників соціально-психологічної адаптації досліджуваних студентів за виділеними групами. Середньогруповий зріз показників за шкалами методики діагностики соціально-психологічної адаптації К. Роджерса та Р. Даймонда демонструє суттєві відмінності за показниками.

Таблиця 1.

Психологічні відмінності суверенності особистісного простору досліджуваних студентів (за Н-Крускала-Уоллеса)

Діагностичні показники	Група 1	Група 2	Група 3	Хі-квадрат	Стандартне відхилення	р-рівень значимості
	Ранги					
Суверенність психологічного простору	300,5	161,5	42,5	314,48	2	.000**
Суверенність фізичного тіла	297,3	159,6	50,6	292,551	2	.000**
Суверенність території	298,3	162,6	43,8	308,677	2	.000**
Суверенність речей	95,5	161,0	50,8	288,114	2	.000**
Суверенність звичок	298,0	163,5	42,5	308,782	2	.000**
Суверенність соціальних зв'язків	297,9	163,6	42,5	313,782	2	.000**
Суверенність цінностей	294,0	159,1	56,5	272,660	2	.000**

Результати застосування непараметричного критерію Н Крускала-Уоллеса до сформованої матриці емпіричних даних методики діагностики соціально-психологічної адаптації подано у таблиці 2.

Таблиця 2.

Психологічні відмінності соціально-психологічної адаптації досліджуваних студентів (за Н- Крускала-Уоллеса)

Діагностичні показники	Група 1	Група 2	Група 3	Хі-квадрат	Стандартне відхилення	р- рівень значимості
	Значення					
Адаптація	220,7	195,4	98,2	73,396	2	.000**
Самоприйняття	176,6	226,5	106,2	72,263	2	.000**
Прийняття інших	179,5	209,0	134,0	27,987	2	.000**
Емоційна комфортність	220,3	168,0	149,0	27,703	2	.000**
Інтернальність	166,2	245,2	87,3	128,007	2	.000**
Домінування	203,0	191,6	131,3	26,028	2	.000**

Аналіз розподілу показників цієї методики в групах студентів з різним рівнем суверенності психологічного простору показав, що існують суттєві відмінності за усіма показниками.

Суттєвим доповненням до показників соціально-психологічної адаптації виступили дані за методикою семантичного диференціалу «Образ життя» В. Серкіна, за допомогою якого вдалося на рівні індивідуального усвідомлення семантичного конструкту «образ життя» виявити особливості інтегративної активності особистості, яку вона реалізує як суб'єкт індивідуальної діяльності в соціальному просторі життєдіяльності.

В цілому досліджені семантичні універсалії «образу життя» студентів можна розглядати як психічні детермінанти їх діяльності, які є не тільки джерелом психічної активності і поведінки, але й факторами формування їх особистісного простору. Слід відзначити, що окрім зафіксованих семантичних універсалій оцінки «образу життя», в групах досліджуваних студентів обиралися й інші параметри, але низька частота не дає можливості віднести їх до семантичної універсалії (24 % від загальної кількості респондентів).

Так, результати проведеного дослідження показують, що виділені семантичні універсалії студентів різних груп є досить динамічними та містять суттєві відмінності. В даному випадку, такі динамічні відмінності пов'язані з особливостями зміни ставлень студентів до сфер життєдіяльності людини у бік їх зменшення та групування лише в одній сфері життєвої реалізації.

Отже, суб'єктність соціалізації студентів, у яких різний рівень автономності психологічного простору, демонструє «звуження» вибору особистістю власного шляху розвитку на основі незначної кількості базових відносин до світу.

Вивчення конфігурації таких компонентів мотиваційної сфери як самоактуалізація, самоствердження та соціальна зрілість досліджуваних студентів проводилося за допомогою опитувальника діагностики самоактуалізації особистості О. Лазукіна в адаптації Н. Каліна.

Середньогруповий розподіл показників опитувальника діагностики самоактуалізації особистості показав, що між досліджуваними групами студентів є відмінності за усіма показниками методики. Високі показники суверенності психологічного простору студентів найчастіше зумовлюють такі характерологічні якості та способи взаємодії з оточуючими як відповідальність, прямолінійність (яка дещо межує з агресивністю), недовірливість (скептицизм) та схильність до особистісної автономності. Їх виражена готовність допомагати оточуючим та розвинуті гіперсоціальні установки мають тенденцію до прояву надмірної впертості, і навіть нестриманості, тобто їх соціальну активність можна охарактеризувати переконливою наполегливістю. Виражена недовірливість із ознаками скептицизму сприяє проявам критики та самокритики та бажання «докопатися» до переконливих доказів та фактів, що фактично є своєрідною якістю їх допитливості. Особистісна автономність підкреслює внутрішню цілісність людини, що проявляється у позитивній «свободі для» дослідницького пошуку, творчості та самовдосконалення.

Отже, особистісний простір слід розглядати як компонент структури життєвого простору студентської молоді, що містить наукові та побутові пояснення життя; соціальний простір в юнацькому віці характеризується структурними компонентами, системний зв'язок між якими складає конфігурацію адаптаційних, мотиваційних та особистісно-поведінкових компонентів; адекватне і повноцінне вивчення особистісного простору повинно включати психосемантичні аспекти індивідуальної свідомості студентської молоді.

Зазначається, що особистісний простір є складовою соціального простору, а отже йому притаманні такі ознаки як протяжність, спрямованість та рухливість, завдяки яким людина організовує свою «зовнішню» життєдіяльність в часі і просторі. «Внутрішнє» середовище людини локалізовано у її особистісному просторі, міра суб'єктивності якого визначається індивідуальною свідомістю.

Зафіксовані відмінності у показниках цих компонентів показали, що високі показники суверенності психологічного простору студентів найчастіше

супроводжуються такими характерологічними якостями та способами взаємодії з оточуючими як відповідальність, прямолінійність, недовірливість та схильність до особистісної автономності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зеленська Т.А. Особливості ідентифікаційної матриці студентської молоді / Т.А. Зеленська // Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка АПН України; [за ред. С.Д. Максименка]. - К.: 2011. - Т. XIII, Ч .1. - С.128-134.
2. Максименко С.Д. Генезис существования личности / С.Д. Максименко. - К.: Изд-во ООО «КММ», 2006. - 240 с.

The article phenomenon of personal area as one of the multifaceted structures components of students youth in the form of inner integrated subjective character's image, which provides appropriate level of social-psychological adaptation and establishment of social maturity, self-affirmation and self-actualization of young modern student. Reliable data of empiric research confirms the concept of personal space's understanding as the form of inner coherence of student with life conditions that is accompanied by configuration's features of identifying adaptational, motivational and self-behavioral components.

Key words: personal space, psychological space, life space, social-psychological adaptation, social maturity.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>